

hanem *stehen*-nek. Hasonlókép a 3. lapon: *eu = ai*, *äu = ai* egészen rossz; e diphthongusok kiejtését nem lehet magyar hangzókkal körülírni. — A 7. l. szerint «az elválasztható igekötőkkel összetett igéknél a partikulára esik a főhangsúly». Ez ugyan helyes; de czélszerűbb e szókat összetett szóknak tekinteni, akkor nem kell külön szabály. — U. o. mellék hangsúlyos *Nat-ur* képzője; biz ez főhangsúlyos. — 23. l. *ph* eredeti német szavakban mellőzhető; de *Ephau*-ben nem. — 236. l. *Wegen den bei uns blühenden Künsten und Wissenschaften*, helyesen: *wegen der bei uns blühenden Künste und W.* Sajtóhiba is kevés van; pl. 127. l. *Ufern e h. Unfern*. 143. l. *himmelsch e h. himmlisch*, 244. l. *Wenn er (hely. es) dem bösen Nachbar nicht gefällt.*

4. Német olvasókönyv a középtanodák alsó osztályai számára. Szerkesztette *Ssemák István*. II. rész: a gymnasiumok IV. és a reáliskolák III. és IV. osztályai számára. Második kiadás. Budapest, 1887. Lauffer, 198 l. Ára 1 frt.

E kötet első kiadása 1877-ben jelent meg. Az 1880 május 6. kelt hivatalos birálat kifogásolta 1. az olvasmányok megválogatását, 2. ez olvasmányok nyelvét és stíljét, 3. a jegyzetek teljes hiányát. Szerző mind a három pontban arra törekedett, hogy e könyvét a birálat értelmében javítsa, de nem mondhatni, hogy e törekvése valami sikeres volt. Lássuk az idézett pontokat egyenként.

1. Az első kiadásban «szerző egészen azt a régi álláspontot foglalta el, mely az olvasókönyv használhatóságát és jelességét a felvett darabok rövidségében, nagy számában és minél tarkább tartalmában keresi». Ezt az álláspontot elhagyta a szerző; olvasókönyvének ezen részében most sok a csinos, főleg történelmi és mondai tárgyú olvasmány, mely tárgyánál fogva megérdemli a behatóbb tárgyalást. De azért az olvasmányok megválogatása még most is nagyon kifogásos. A szerzőnek főleg a középiskolai történelmi oktatást kellvén szem előtt tartani — a reáliskolában pedig csak a hazai, a gymnasiumban a hazai és az ókori történet taníttatván a III. és IV. osztályban —, egészen megfoghatatlan, miért vette föl ezeket a darabokat: *Religion der alten Germanen*, *das Ritterthum im Mittelalter*, *das Sängerthum im Mittelalter*, *die Wartburg*, *das Lehenwesen*, *das Bürgerthum im Mittelalter*, *die Baukunst des Mittelalters*, *der Dom zu Köln*, — melyek az említett osztályok tananyagával semmi kapcsolatban nincsenek s így az iskolában helyesen föl sem dolgozhatók? De utóbb következnek még: *das Auftreten der Deutschen*, *die Hermannschlacht*, *die Völkerwanderung*, *die Rettung der Stadt Orleans*, *Kaiser Karl der Grosse*, *Roland im Thale Ronceval*, *Mohammed*, és teljesen megfelelő tárgyú költemények. Mit csináljanak tanárok és tanulók ez olvasmányokkal, melyek merőben

más dolgokról szólnak, mint a melyekkel ők foglalkoznak? E darabok fölvételét nagy bajnak tekintem, mert ezeket vagy teljesen mellözi a tanár, s akkor miért vették meg a fiúk? vagy tárgyalja őket, minthogy benne vannak a könyvben, s akkor nagyot vét az oktatás egysége és concentratiója ellen. Hogy a szerző képes volt a 2. sz. olvasmányt: «Die Tollwuth der Hunde» fölvenni, ez az egy adat maga is oly műveletlenségről s izléstelenségről tanúskodik, mely valóban imponál.

2. Az első kiadásban méltán kifogásoltatott az olvasmányok egy tetemes részének nehéz nyelve és körmondatos stílje. E kifogás az új kiadásról is érvényes. E kötet oly tanulóknak van szánva, kik csak egy, ill. két évig tanultak volt németül, — s ime az olvasmányok legnagyobb része oly stílben van írva, hogy az ember elbámúl. A kötet *legelső* mondata ez: «Die Thiere unterscheiden sich von den Pflanzen und Mineralien hauptsächlich dadurch, dass sie entweder einzelne Theile oder auch den ganzen Körper willkürlich bewegen können, dass sie empfinden und der Empfindung sich bewusst sind, dass sie ihre Nahrung durch einen Mund zu sich nehmen, Gefühl für Freude und Schmerz haben und beseelt sind.» Ez a *legelső* mondat, mely az egész kötet stíljére jellemző. De van a kötetben akárhány darab, mely még sokkal nehezebb stílben van írva. Hogy a szerző mennyire megfontolás nélkül vette át olvasmányait más könyvekből, mutatja főleg az a feltűnő tény is, hogy e kötet annyira hemzseg idegen szóktól, melyeknek egy jó részét valószínűen a szerző maga sem érti, mert különben német szókkal helyettesítette vagy legalább a jegyzetekben megmagyarázta volna. Alsóbb osztályok számára szerkesztett olvasókönyvben a prózai olvasmányok nyelvét és stíljét át kell dolgozni; ez a szerző egyik főfeladata, de, elismerem, nem könnyű feladata. Azután csakugyan azt hiszi a szerző, hogy Die Bürgschaft és Der Ring des Polykrates magyarországi III. osztályú tanulóknak valók?

3. Az első kiadásnál kifogásolta a bíráló a jegyzetek teljes hiányát. E bajon is segített a szerző, de munkájában semmi köszönet. Egészen taláalomra vannak itt vagy amott egyes szók a jegyzetekben lefordítva vagy egyes kifejezések megmagyarázva, — de egészen taláalomra, semmi tekintettel arra, hogy vajon mi szorúl magyarázatra és mi nem. Tudom jól, hogy e tekintetben pontos szabályt föl nem állíthatni, de a magyarázat szükségességének bizonyos mértékével kell annak birni, ki idegen nyelvű olvasókönyvet szerkeszteni kíván. Csak egy példát: A *Riesenspielzeug* cz. költeményben le van fordítva a cím, aztán e szók: *sich ergehen, die Wartung, ausschreiten* és *zappeln*. Valószínű, sőt bizonyos, hogy e szókat a III. osztályú tanuló nem érti; de érte a következő szókat és fordulatokat: *der Abhang, erkunden, durchkreuzen, das bestellte Feld, spähend, glitzern, fegen, zu Haufen, behaglich*

behutsam, das Gespann, das ist kein Spielzeug nicht (kettős tagadás), *es sprosst der Stamm der Riesen aus Bauernmark hervor, da sei uns Gott davor* — ? És e példára minden olvasmányból kimutathatók, hogy a szerző minden rendszer, a tanulók ismereteire való minden tekintet nélkül rakta el jegyzeteit, ut aliquid fecisse videatur. A jegyzetek többnyire helyesek, hisz rendszerint szorosan lexikális természetűek. Csak egy-két tévedést emelek ki: 3 *die Thür geht nicht zu*, az ajtó nem tevődik be (helyesen: az ajtó nem záródik). 11 *In Angst versetzen*, aggodalomba ejteni (megijeszteni). 15 *Peleiaden* (az egész jegyzet hamis és nem magyaráz meg semmit). 22 *So aufgelegt*, így előkészülve (ily hangulatban). 30 *Die Panathenäen* = minden athenæi (?) számára (Athen összes lakóinak ünnepe). 45 *Der Knappe*, fegyvernök (apród). 50 *Der Gau*, vidék, később 153. és 157. l. helyesen: tartomány, megye. Jellemző, hogy némely szó, mint ez is, négyszer, ötször van lefordítva, némelykor igen eltérően. 54 *Das Interregnum*, időközi kormány (ennek semmi értelme: oly idő, midőn a trón nincs betöltve). 56 *Der Dom*, székesegyház, és u. o. *die* (!) *Münster*, székesegyház, tehát *Dom* a. m. *Münster*? dehogy; az utóbbi kolostori templom. 61 *mit Jem. umgehen*, társalogni vkivel (érintkezni, élni vele); különben a szövegben ez áll: *gib dich nicht mit jedermann ab*. 82 *Jem. das Recht zugestehen*, a jogot vkinek odaitélni (vkinek igazat adni). 86 *Abrathen*, ellenezni, nem tanácsolni (lebeszélni). 88 *Wicht*, hitvány, semmirekellő (itt ered. jelentésében: törpe, gyerekegyszerű). 89 *Sich ein Leid anthun*, bajt okozni magának (magát megölni). U. o. *Einem Unrecht anthun* nincs németül; vagy *einem U. thun* vagy *einem ein U. anthun*. 106 *Der Rathschluss*, határozat (terv). 148 Polybios szül. 203 és † 121, hely. 210 és 127. — 150 *Aix* olv. esz, hely. é. 157 *Die Vorenthaltung*, visszatartás (megtagadás). 161 *dessen Schutze übergeben war* t. i. *Gallien*, a ki védelmének volt átadva (a kinek védelmére volt bízva). 165 *Die Hausmeier*, majores domus, a királyi hercegek nevelői (?). 165 *Die Stimmung blieb schwierig*, nyomasztó, terhes (ellenséges). 168 *botmässig*, az ki jogosítva van parancsolni és az ki engedelmeskedni tartozik (csak ez utóbbi). 171 *Es liegt mir daran*, érdekel vmi, gondolok, törődöm vele (nagyon kívánom, érdekemben van). 177 *Der Tann* = *ein weiter Wald* (ugyan miért?). 190 *Zuchtmeister*, fegymester (Ballagi szerint, de mi ez?). 196 *Hort*, szirt, szikla (soha! a. m. oltalom, oltalmazó és kincs) stb. stb.

A jegyzetek általában igen hanyagúl vannak szerkesztve: pl. a Bürgerschaftnál szól a költemény forrásáról, másutt sehol. U. itt áll háromszor egy jegyzetben Mörös e h. Mörös és Jamblichius e h. Jamblichus. Még megrovandóbb, hogy a szerző a költemények helyes szövegét sokszor megrontja. Csak egy-két példa, mert e szempontból nem néztem végig a könyvet. 68. l. «Der Sänger»: *Der König, dem es wohlgefiehl.*

hely. *dem das Lied gefiel*; u. o. *'ne goldne Kette*, helyesen: *Eine goldne Kette*. — 77. l. *«Das Riesenspielzeug»*: *und spielte vor dem Thor*, helyesen: *und spielend vor dem Thor*; u. o. *und wieget sein Haupt*, hely. *und wiegt sein Haupt*. — 86. l. *«Erlkönig»*: *Manch bunte Blumen stehn hely. sind*; u. o. *Er hält in den Armen*, hely. *hült in Armen* stb. stb.

Mindent összefoglalva, a könyv felette gyenge és hiányos, azon felül kétségtelenné teszi, hogy szerzőjének szakismeretei és ízlése annyira fejletlenek, hogy az ember szinte elijed. Középiskoláink ügyét az ily könyvek nem szolgálják.

(Vége köv.)

HEINRICH GUSZTÁV.

Gróf Dessewffy Aurél összes művei. Sajtó alá rendezte, életrajzzal és jegyzetekkel kísérte *Ferenczy József*. Budapest, Méhner Vilmos kiadása. 1887. LIII, 450 l.

Irodalmunk meglehetősen szegény publicistikai dolgozatokban, politikai beszédekben s országgyűlési szónoklatokban. Alig négy-ötven vannak, a kiknek e nemű dolgozatai közkézen forognak. Csengery, Eötvös, Szalay, Trefort publicistikai munkáinak csak legjavát gyűjtötték össze. Deák Ferencz beszédei most vannak kiadás alatt, ellenben Széchenyi és Kemény Zsigmond hasonnemű dolgozatairól ez idő szerint mélyen hallgatnak. Még a Kossuth híres szónoklatai sincsenek összegyűjtve, a mi bizonyára nagy hiba. Sem nagyobb szabású hírlapi cikkeit, sem a megyei zöldsasztalnál, sem az országgyűlésen elmondott beszédeit nem bocsátották a közönség kezébe, mely e dolgozatokat kétségkívül kiváló figyelmére méltatja vala.

Hírneves ellenfelének, gr. Dessewffy Aurélnak műveit most veszszük lehetőleg teljes kiadásban összegyűjtve. Nem első gyűjteménye ez a szétszórt dolgozatoknak, de ez a legteljesebb s egyszerűen a legsikerültebb. Bár meg kell vallanunk, hogy a rendező Ferenczy József némi önkényességgel járt el a kiválogatásnál. A publicistikai dolgozatokat és országgyűlési beszédeket elég correctül rendezte, noha az első szakaszhoz csatolt függelékét, a melyet Dessewffy Aurél fiatal korában írt, az atyja és Széchenyi közti vitában (*Hitel és ennek Taglalata*), mégis czélszerűbb lesz vala, ha az ifjúkori dolgozatok közé sorozza. Ez ifjúkori dolgozatok közül azonban csak keveset vett fel a gyűjteménybe Ferenczy. Holott a jegyzetben valami nyolcz darabot említ, a melyekről tudomása van. *A szépről, Az izlésről, Gróf Buffon gondolatjai a stílusról* című ifjúkori dolgozatok csak mutatványkép vannak fölveve. Ez az eljárás bajosan igazolható, főképp ha az összes művek kiadásáról van szó. Nemcsak azért, mert egy oly írónak és államférfiúnak, a milyen Dessewffy Aurél volt, még ifjúkori kísérletei is tanulságosak, hanem azért is, mivel a gyűjteményt az a néhány darab, a melyeket a rendező kész-